

faktorer. Men det grundlæggende budskab i Peter. og Kyles bog, om at Israel står overfor ethvert andet moderne samfunds identitetsproblemer og usikkerhed bliver ikke mindre stimulerende af, at Israel hovedstad, Jerusalem kan blive ved med at udgøre Verdens Centrum i bevidstheden hos vestlige medie- og tidsskriftsfolk. Erkendelsen af Israel som både en politisk tilstand og en fysisk realitet er imidlertid blot en konstatering af, at Israel, der i dag hovedsageligt beboes af et af verdens mest usikre, men samtidigt mest vidunderligt lidenskabelige folk, selv i en sekulær tidsalder vil fortsætte med at kunne danne inspiration for såvel lægmanden som for den lærde.

Christian Ilcus
Den danske Ambassade
Tel Aviv

Raino Malnes og Knut Midgaard, *Politisk tenkning fra antikken til vår tid*, Oslo: Universitetsforlaget, 1993, 345 s. + 30 s. bibliografi og registre.

I en årrække benyttede vi på Institut for Statskundskab i Århus Gunnar Skirbekks og Nils Giljes *Filosofihistorie* som grundlag for introduktionsundervisningen i politisk teori- og idéhistorie. Skirbekk og Gilje fungerede som et godt grundlag op til omkring den franske og industrielle revolution. Derefter blev den mærkbart dårlig som grundlag for undervisningen i politisk teori- og idéhistorie. Den var for eksempel tynd, når det gjaldt dækningen af den politiske liberalisme, og elendig, når det gjaldt dækningen af socialisme, kommunisme og fascisme. Man mindes endnu det berygtede kapitel 25, hvor Skirbekk og Gilje havde proppet socialisme, anarkisme, syndikalisme, kommunisme, fascisme, populisme og fascisme sammen i eet kapitel. En sand rodebutik!

Det var derfor med en vis forventning, jeg modtog Malnes og Midgaards "Politisk tenkning fra antiken til vår tid". Var det omsider løsningen på vores problem? - Oven i købet i eet bind!

Som Skirbekk og Giljes *Filosofihistorie* er *Politisk tenkning fra antiken til vår tid* bygget op på kronologisk vis over de "store navne", idéhistoriens kongerække. Den generelle disposition og også fremstillingen i de enkelte kapitler er generelt overskuelig og klar, om end ofte meget komprimeret. Fremstillingen er også ført op to date med en afsluttende kontrastering af nogle hovedpositioner markeret ved navne som Rawls, Nozick og Hayek. Og det hele inden for rammerne af 345 sider - tilsyneladende en lækkerbissen for ethvert studienævn. Alligevel vil jeg vove den påstand, at Malnes og Midgaard ikke bringer os et skridt videre i forhold til Skirbekk og Gilje, og at den lider af nogle af de samme svagheder.

Karakteristisk er for det første nedtoningen af en række politiske problemer og interessemodsætningerne bag de forskellige ideer og opfattelser. Eksempelvis fremdrager forfatterne nok Tocquevilles og Stuart Mills overvejelser

faktorer. Men det grundlæggende budskab i Peter. og Kyles bog, om at Israel står overfor ethvert andet moderne samfunds identitetsproblemer og usikkerhed bliver ikke mindre stimulerende af, at Israel hovedstad, Jerusalem kan blive ved med at udgøre Verdens Centrum i bevidstheden hos vestlige medie- og tidsskriftsfolk. Erkendelsen af Israel som både en politisk tilstand og en fysisk realitet er imidlertid blot en konstatering af, at Israel, der i dag hovedsageligt beboes af et af verdens mest usikre, men samtidigt mest vidunderligt lidenskabelige folk, selv i en sekulær tidsalder vil fortsætte med at kunne danne inspiration for såvel lægmanden som for den lærde.

Christian Ilcus
Den danske Ambassade
Tel Aviv

Raino Malnes og Knut Midgaard, *Politisk tenkning fra antikken til vår tid*, Oslo: Universitetsforlaget, 1993, 345 s. + 30 s. bibliografi og registre.

I en årrække benyttede vi på Institut for Statskundskab i Århus Gunnar Skirbekks og Nils Giljes *Filosofihistorie* som grundlag for introduktionsundervisningen i politisk teori- og idéhistorie. Skirbekk og Gilje fungerede som et godt grundlag op til omkring den franske og industrielle revolution. Derefter blev den mærkbart dårlig som grundlag for undervisningen i politisk teori- og idéhistorie. Den var for eksempel tynd, når det gjaldt dækningen af den politiske liberalisme, og elendig, når det gjaldt dækningen af socialisme, kommunisme og fascisme. Man mindes endnu det berygtede kapitel 25, hvor Skirbekk og Gilje havde proppet socialisme, anarkisme, syndikalisme, kommunisme, fascisme, populisme og fascisme sammen i eet kapitel. En sand rodebutik!

Det var derfor med en vis forventning, jeg modtog Malnes og Midgaards "Politisk tenkning fra antiken til vår tid". Var det omsider løsningen på vores problem? - Oven i købet i eet bind!

Som Skirbekk og Giljes *Filosofihistorie* er *Politisk tenkning fra antiken til vår tid* bygget op på kronologisk vis over de "store navne", idéhistoriens kongerække. Den generelle disposition og også fremstillingen i de enkelte kapitler er generelt overskuelig og klar, om end ofte meget komprimeret. Fremstillingen er også ført op to date med en afsluttende kontrastering af nogle hovedpositioner markeret ved navne som Rawls, Nozick og Hayek. Og det hele inden for rammerne af 345 sider - tilsyneladende en lækkerbissen for ethvert studienævn. Alligevel vil jeg vove den påstand, at Malnes og Midgaard ikke bringer os et skridt videre i forhold til Skirbekk og Gilje, og at den lider af nogle af de samme svagheder.

Karakteristisk er for det første nedtoningen af en række politiske problemer og interessemodsatningerne bag de forskellige ideer og opfattelser. Eksempelvis fremdrager forfatterne nok Tocquevilles og Stuart Mills overvejelser

omkring forholdet mellem frihed, kompetence og demokratisk lighed, men hele ambivalensen, ja, ofte modstanden, i den liberalistiske tradition mod almindelig valgret, og derfor demokrati, er stærkt underspillet. I den forbindelse skal også noteres, at den kontinentale liberalisme er uomtalt. Som i en række andre nyere fremstillinger af liberalismen fremstår denne som et rent angelsaksisk fænomen og som en ædel fremadskridende diskurs over individets rettigheder.

Antagelig for at holde det beskedne sidetal har også Malnes og Midgaard etableret nogle brokkasser - her kapitlerne 8 og 17. I kapitel 8 er tre så centrale politiske tænkere som Thomas Hobbes, John Locke og Rousseau blevet stuvet sammen i samme bås. Det er der naturligvis ikke kommet noget godt ud af. Fremstillingerne af de tre tænkere bliver så komprimerede, at de næsten bliver meningsløse.

Endnu værre er kapitel 17 hvor Marx, Engels, Bernstein og Lenin samt i øvrigt enkelte spredte bemærkninger om Kautsky, Luxemburg, Stalin, Trotski, Bukharin, Sinoviev og Kameniev er presset sammen til en kaotisk, lidet sammenhængende og ultra-kort "fremstilling". Det er simpelthen noget sjusk!

Generelt er den socialistiske tradition groft underbehandlet i bogen. Der er intet om utopisk socialisme og anarkisme. Fremstillingen af Marx er hastig og overfladisk og bygger på en tolkning, som intetsteds ekspliciteres, endsige diskuteres. Hovedsigtet er tydeligvis at få fremstillet Marx som en forløber for intolerant og totalitær tænkning (se for eksempel p. 267). Det, som ud fra en samfundsvidenskabelig synsvinkel er mest interessant hos Marx, nemlig hans insistente forsøg på at tackle struktur-aktør problematikken, har forfatterne overhovedet ikke blik for. Fremstillingerne af Engels, Bernstein og Lenin er så ultra-korte, at enhver mening er gået tabt. Karl Kautsky og Rosa Luxemburg affærdiges med et par spredte linjer. Betydningsfulde tænkere i den socialdemokratiske tradition som for eksempel Karl Renner, Max Adler, Otto Bauer eller Rudolf Hilferding er end ikke nævnt. Og det samme gælder en betydningsfuld tænker som Antonio Gramsci. Også hele den nyere socialistiske teoretiske diskussion (for eksempel Poulantzas, Milliband, Norman Geras, Michael Harrington, Meiksins Wood, Olin Wright, Jon Elster, Roemer, Roy Medvedev, Kargalitsky og mange andre) er udeladt.

Man aner naturligvis den tidsmæssige baggrund for denne tolkning og underbehandling. Men et værk, der er tænkt som en lærebog på universitetsniveau, bør ikke i den grad i sit stofudvalg og behandling være præget af den dagsaktuelle politiks dominerende politiske og ideologiske stemninger og fremherskende vinde, som det er tilfældet her.

Et andet iøjnefaldende træk er overbetoningen af den filosofiske dimension og underbetoningen af den samfundsvidenskabelige, sociologiske. Kant, Hegel og MacIntyre er medtaget, men ikke Weber, Durkheim og Pareto!

Det mest forbløffende er imidlertid den manglende behandling af nationalismen som politisk ideologi. Den måske stærkest virkende politiske ideologi i de sidste par hundrede års politiske udvikling er åbenbart ikke blevet fundet interessant nok til at blive medtaget i en ny politisk idéhistorie!

Generelt kan man sige, at bogen fremstiller den politiske teori- og idéudvikling som en ren åndshistorie, ignorerende de politiske masseideologier og i det hele taget de komplicerede relationer mellem de forskellige typer af teoretiske abstraktioner og mellem disse og politisk praksis.

En moderne politisk teori- og idéhistorie, som skal anvendes i undervisningen i samfundsvidenskabelige fag og discipliner på universitetsniveau, må være samfundsvidenskabelig dimensioneret og ikke fremtræde som en række filosofiske essays. Den må være alsidig og ikke ideologisk indsnævret. Den må kunne befordre udviklingen af evne til selvstændig tænkning og kritisk refleksion, ikke føje sig ind som led i det ene eller det andet for tiden fremherskende konformitetspres. Og sidst, men ikke mindst, den må behandle ikke blot centrale kausal- og værditeoretiske problemstillinger i den politiske teoriudvikling gennem tiderne (hvilket netop vil være velegnet som introduktion og brobygning til øvrige samfundsvidenskabelige fag og problemstillinger), men derudover også inddrage og behandle de vigtigste af de masseideologier, som har spillet en så stor rolle i politik siden den franske og den industrielle revolution. Et sådant værk savner vi stadig.

Malnes og Midgaards bog er en traditionel idéhistorie à la Theimer, eller Schmandt, med nogle af de samme fordomme og dertil stærkt præget af tidens dominerende ideologiske og politiske klima.

Bogen er forsynet med en fortræffelig litteraturliste, som er udarbejdet af Fred Olav Holm. Det er faktisk den bedste del af bogen. Det er derfor uden spor ironi og med beklagelse, jeg må konstatere, at selv her sniger den ideologiske bias sig ind: I afsnittet "Kommentarlitteratur om marxisme" optræder Bent Jensen og André Glucksmann som sandhedsvidner, medens solide fremstillinger på akademisk niveau af for eksempel Lichtheim, Schorske, Leser, Haimson, Bottomore, Geras, Harrington, Flechtheim og Vranicki er uomtalte.

Curt Sørensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Jan Oskar Engene, *Europeisk terrorism: Vold, Stat og Legitimitet*, Otta: TANO, 1993, 308 s., Nkr. 248,00.

I de nordiske lande har forskning i *terrorisme* som et socio-politisk fænomen været (og er stadig) et marginalt område. På en måde burde man glæde sig over dette, da denne nedprioritering hovedsageligt skyldes fraværet af varige systematiske terror-aktioner i Skandinavien. Engenes bog repræsenterer mig bekendt den første systematiske analyse af fænomenet terrorisme, der er gennemført i Norden.

På basis af data fra Keesing og TWEED (*Terrorism in Western Europe: Events Data*) har forfatteren gennemgået alle de forskellige former for terrorisme, der er udført i [Vest] Europa i perioden 1950-1990. Ved hjælp af "utallige" dia-